

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΚΕ' • ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 178 • ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2002 • ΝΙΣΑΝ - ΙΓΙΑΡ 5762

יהא חזק רמט גייבנט ויח דייה קינדער ישראלי וזמרין מווער מרבייטן חזק אונטן בויען לויין סטובט פירטאג, נאכ רעאסס'ן

ויעליין כחה טחידר לחזקן מצותן סככלותם ויבן ערו וזכאנות לפרעה את פירום יומת רעאסס :

ΑΒΒΑΚΟΥΜ

Ο προσευχόμενος προφήτης

Του κ. ΔΗΜΗΤΡΗ ΤΣΙΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

Τα μάτια σου Κύριε είναι πολύ καθαρά,
για να βλέπεις την πονηρία και δεν
μπορείς να επιβλέπεις την ανομία...

(Αβ. 1:13)

Το ερώτημα που απασχολεί συχνά τις διάνοιες των ανθρώπων όλων των αιώνων και όλων των εποχών, γιατί ο Θεός, δίκαιος ων και παντοδύναμος, επιτρέπει στον «ασεβή να καταπίνει τον δικαιότερόν του» και να καταδυναστεύει ο άδικος τον δίκαιο, είναι ένα πολύ παλιό ερώτημα. Τόσο παλιό, όσο και η ανθρώπινη θλίψη, η αγωνία και ο πόνος. Ωστόσο, το ερώτημα αυτό πήρε φιλοσοφική υπόσταση και θεολογική διάσταση στην αρχαία Εγγύς Ανατολή, διά στόματος των Βαβυλωνίων σοφών από την αρχή της 1ης χιλιετίας. Πολύ περισσότερο, πληρέστερη μορφή έλαβε το ερώτημα στους Εβραίους προφήτες, που όντες πιστοί και αφοσιωμένοι σ' έναν ηθικό Θεό, δεν μπορούσαν να εννοήσουν πώς συμβιβάζεται η παντοδυναμία και η δικαιοσύνη Του, με την ύπαρξη της ανομίας. Και μάλιστα, το να υποφέρει ο δίκαιος και ο ευσεβής στα χέρια των ανόμων.

Το καιρίο αυτό ερώτημα απασχόλησε και τη διάνοια ενός Εβραίου προφήτη,

του Αββακούμ (το όνομά του σημαίνει εναγκαλισμός) για τη ζωή και τη δράση του οποίου δε γνωρίζουμε και πολλά πράγματα. Έχουμε όμως στα χέρια μας ακόμα το ομώνυμο βιβλίο του, που αποτελείται όλο κι όλο από τρία κεφάλαια. Αυτά μας αποκαλύπτουν τη σκέψη, τα συναισθήματα και τον προβληματισμό του προφήτη πάνω στο διαιώνιο πρόβλημα της θεοδικίας, καθώς και την υπέρβαση του προβλήματος που επιτυγχάνεται με την απάντηση του ίδιου του Θεού.

Ιδιαίτερα έξοχο σε σύλληψη, μεγαλοπρέπεια και δύναμη είναι το 3ο κεφάλαιο του βιβλίου, που περιέχει την προσευχή (tefilla) του Αββακούμ. Μια προσευχή που τον αναδεικνύει μεγάλο ποιητικό ανάστημα, άνθρωπο ισχυρής πίστης και ιδιαίτερης πνευματικής ακτινοβολίας. Μ' αυτό θ' ασχοληθούμε στο παρόν δοκίμιο. Αλλά για την πληρέστερη προσέγγιση και κατανόηση αυτού του ύμνου, είναι απαραίτητο να πούμε λίγα ακόμα πράγματα για τον προσευχόμενο προφήτη και την εποχή του.

Ο προφήτης Αββακούμ φαίνεται να έζησε στο τέλος του 7ου αιώνα π.Χ. και προφανώς ήταν σύγχρονος με τον προφήτη Ιερεμία. Από τις ενδείξεις που υπάρχουν στο βιβλίο του, μπορούμε να πούμε πως ο πύρινος αυτός προφήτης έδρασε στην Ιουδαία μετά την πτώση της Νινευή και την κατάλυση της Ασσυριακής Αυτοκρατορίας από τους Βαβυλωνίους (612 π.Χ) και πριν από την καταστροφή της Ιερου-

σαλήμ και τη βαβυλώνια αιχμαλωσία του Ιούδα. Έζησε δηλαδή και έδρασε ο προφήτης, σε μια πολύ κρίσιμη για το έθνος του εποχή. Γιατί μετά την πτώση της Νινευή και τη νίκη του διαβόητου Ναβουχοδονόσορ βασιλιά των Βαβυλωνίων στη μάχη της Καρκεμής, στην οποία νίκησε κατά κράτος το Φαραώ Νεχαώ Β', ο Ιούδας βρέθηκε στο έλεος της πάνοπλης υπεροπτικής βαβυλωνιακής αυτοκρατορίας.

Αρχικά, ο προφήτης παρατηρεί (κεφ. 1:1-4), ότι η ηθική κατάσταση του λαού του δεν ήταν καθόλου καλή, αφού επικρατούσε αρπαγή, πονηρία, ανομία και αδικία. Εγείρει κραυγή διαμαρτυρίας προς το Θεόν:

"Εως πότε Κύριε κεκράξομαι και ου με εισακούσης, βοήσομαι προς σε αδικούμενος και ου σώσεις;"

Η απάντηση του Θεού είναι παράδοξη: κάτι που αν θα του προέλεγε κάποιος δεν θα τον πίστευαν: Θα εξήγειρε τους Χαλδαίους ¹ (=Βαβυλωνίους), έθνος πικρόν και ορμητικόν, που η όψις του προσώπου τους ήταν ως ανατολικός άνεμος και που οι ίπποι τους ήταν ταχύτεροι παρδαλέων και οξύτεροι λύκων της εσπέρας, για να τιμωρήσει τους ασεβείς Ιουδαίους και να πατάξει την ανομία στον Ιούδα.

Για τον προφήτη όμως, εγείρεται ένα αξεπέραστο πρόβλημα: Ο Άγιος Θεός, ο κυρίαρχος του κόσμου και Κύριος της ιστορίας, είναι δυνατόν να τιμωρήσει τον κακό (Ιούδα) μ' έναν περισσότερο ασεβή απ' αυτόν; Πώς δηλαδή είναι δυνατόν, να χρησιμοποιήσει ο Γιαχβέ τους αιμοσταγείς Χαλδαίους - που αιχμαλωτίζουν λαούς ως την άμμον, που περιπαίζουν τους βασιλείς των εθνών, που εμπαιζουν τα οχυρώματα, τρομοκρατούν τα γύρω έθνη θεοποιώντας την πολεμική τους μηχανή και αποδίδουν τη δύναμή τους στο θεό τους - ως όργανο παιδείας και τιμωρίας του λαού του; (1:12)

Θα επιτρέπει άραγε ο Θεός (Ελοάχ) στους Βαβυλωνίους να ψαρεύουν στην ανθρωπο-θάλασσα για πάντα και να "θυσιάζουν" τους υπόδουλους λαούς στο πολεμικό τους δίκτυο και στη σαγήνη τους;

Η απάντηση του Θεού σ' αυτό το κρίσιμο ερώτημα είναι αρνητική. Επιλέγει παράδοξους τρόπους για τον τελικό θρίαμβο του δικαίου. Ο Θεός διαβεβαιώνει τον προφήτη ότι ο άνομος (=εχθρός) θα πέσει τελικά, ενώ "ο δίκαιος μου" (λαός και κατ' επέκταση άτομα) "εκ πίστεως ζήσεται" (κεφ.2:1-5).

Έτσι, έμπλεως θείου πνεύματος και οράσεων ο ποιητής-προφήτης Αββακούμ βλέπει λήμμα (=προφητεία), κατά την οποία θα επέλθει σύντομα και ο αφανισμός των Χαλδαίων ασεβών. Το πύρινο άγγελμα του προφήτη εξαπολύεται μέσω πέντε σθεναρών ταλανισμών (κεφ 2: 5-20)

- Ουαί εις τον αλλαζόνα τον πληθύνοντα εαυτώ τα μη εαυτού (εδ.5-8)
- Ουαί στους πλεονέκτας οικοδόμους παλατιών (9-11)
- Ουαί στους οικοδομούντας "πόλιν εν αίμασι" και αδικία (12-14)
- Ουαί στους οινοπότες και σ' όσους μεθύουν τους

άλλους για ν' απολαύσουν τον ξευτελισμό τους (15-17)

• Ουαί στους ειδωλολάτρεις που εξαχειώνουν τον άνθρωπο με τα άφωνα είδωλα που κατασκευάζουν (18-20).

Η κρίση του Θεού ενάντια στους βάρβαρους κατακτητές Χαλδαίους εξαιτίας της υπερηφάνειας, απληστίας, αρπακτικότητας, ειδωλολατρίας και αδικίας τους, είναι αμείλικτη: "Διότι συ εσκύλευσας έθνη πολλά, σκυλεύσουσι σε πάντες οι υπολεειμμένοι λαοί δι αίματα ανθρώπων και ασεβείας γης και πόλεως και πάντων των κατοικούντων αυτήν" (2:8).

Έτσι κι έγινε με την πτώση της Βαβυλώνας στα χέρια των Περσών το 539 π.Χ.

Η καταστροφή τους έγινε στα χείλη του προφήτη παραβολή, "Άσμα σαρκαστικό" και "παροιμία (masal) εμπαικτική" εναντίον τους (εδ.6).

Στο σημείο αυτό, μετά τα παραπάνω, ο προφήτης παραθέτει την έξοχη δοξολογική προσευχή του σε "θρηνητικούς τόνους"(=σιγιωνάθ).

Σ' αυτήν υμνείται η μεγαλοπρέπεια και δύναμη του Θεού (εδ.1-15), αλλά ταυτόχρονα εκφράζεται και η εμπιστοσύνη του προφήτη ως εκπροσώπου του λαού του προς το Θεό, απ' τον οποίο και μόνο περιμένει τη σωτηρία του και τη δίκαια τιμωρία του εχθρού-καταδυνάστη (εδ.16-19). Πρόκειται για μια νίκη του επιφανόμενου Θεού, όπως χαρακτηρίζεται η προσευχή. Ενώ μερικοί σχολιαστές χωρίζουν την προσευχή σε δυο μέρη, ίσως προτιμότερη είναι η διαίρεσή του κεφαλαίου σε τρία. Στα εδάφια 3-11, όπου εμφανίζεται ο Θεός ως Παντοδύναμος πολεμιστής και κριτής που προκαλεί τρόμο στη φύση και στα έθνη, στα εδάφια 12-16, όπου ο Θεός έρχεται ως απελευθερωτής του λαού του, και στα εδάφια 17-19, όπου φαίνεται να θριαμβεύει η πίστη και η εγκαρτέρηση.

Όπως και σ' άλλους ψαλμούς, έτσι κι εδώ, η συχνή αναφορά του Σελά (διάψαλμα = διάλειμμα), δείχνει ότι ο ύμνος χρησιμοποιείτο για λειτουργικούς σκοπούς.

Πρόκειται κατά γενική ομολογία για έναν ύμνο που αποκαλύπτει την ποιητική φυσιογνωμία του προφήτη ανάγλυφα. Η ποιητική του αξία μπορεί να παραβληθεί με τα καλύτερα δημιουργήματα της Ισραηλιτικής ποίησης (Β. Βέλλας), με "τα πιο έξοχα επιτεύγματα της Εβραϊκής ποίησης" (R.S. Driver). Σύμφωνα με τον E. Hederson, είναι ένα από τα λαμπρότερα και μεγαλειώδη στο σύνολο της εβραϊκής ποίησης κομμάτια. Η μετρική του ύμνου φαίνεται να ακολουθεί το σχήμα 3+3, είναι δηλαδή εξάτονο (Β. Βέλλας).

Αν και κατά καιρούς εκφράστηκαν αμφιβολίες για την αυθεντικότητα του ύμνου αυτού, ότι τάχα δεν προήλθε από τον κάλαμο του προφήτη (Martí, R.Pfeiffer κ.α)², σήμερα κατά γενική ομολογία θεωρείται γνήσιος ύμνος του προσευχόμενου προφήτη³, που βρίσκεται σε φυσική, λογική και γλωσσική συνάφεια με το υπόλοιπο μέρος του βιβλίου και αποτελεί την κατακλείδα του (B.Βέλλας, E.J. Young)⁴.

Πρόκειται για μια εντυπωσιακή ποίηση. Μια ποίηση γεμάτη υψιπετή σύλληψη και αρχαϊκό στυλ, πλαστικές εικόνες και πρωτότυπες παραστάσεις, άγριο δυναμισμό, πρωτογονισμό, ανθρωπομορφισμό. Ο ποιητής παρουσιάζει το Θεό να εξέρχεται από τα βουνά της νότιας ερήμου (η Θαιμάν είναι στον Εδώμ και το Φαράν είναι τμήμα του όρους Σινά). Να έρχεται σε κρίση ενάντια στους εχθρούς του λαού του, τυλιγμένος σε αστραπόβροντα. Χρησιμοποιεί εικόνες από την καταστροφή των Αιγυπτίων στην Ερυθρά θάλασσα (Εξ. 14,15).

Με τη θεοφάνεια βλέπει τα βουνά να διαλύονται και τη θάλασσα να ταράζεται και την άβυσσο να κραυγάζει. Τίποτα δεν μπορεί να μείνει αδιάφορο. Ούτε ο ήλιος και η σελήνη, που χαμηλώνουν το φως τους μπροστά στη μεγαλειότητα και το φως το ασπαίρον, που εξέρχεται από το Θεό του Ισραήλ σαν βέλος τοξότη.

Με λίγα λόγια το πνεύμα του ύμνου βρίσκεται σε αρμονία με το πνεύμα άλλων παλαιοδιαθηκικών ύμνων. Θυμίζει την τραχεία γλώσσα άλλων Ψαλμών και ποιητικών κομματιών της Ισραηλιτικής φιλολογίας (πρβλ. Δευτερονόμιο κεφ. 32, 33 και Κριτές 5, Ψαλμ. 68 κ.α).

Μερικοί στον ύμνο αυτό διαβλέπουν εσχατολογικό περιεχόμενο και μεσσιανική έννοια. Τούτο δεν μπορεί ν' αποκλειστεί. Η προφητική εμβέλεια του Αββακούμ δεν μπορεί να περιορισθεί και να εξαντληθεί σε μια απλή ερμηνεία. Εδώ όμως μάλλον πρόκειται για αναπόληση από μέρους του προφήτη των ενδόξων επεμβάσεων του Θεού στο παρελθόν (απελευθέρωση από την Ερυθρά Θάλασσα, διάβαση Ιορδάνη κλπ.) και προτιμότερο είναι να σταθεί κανείς στο ιστορικο-θεολογικό περιεχόμενο της προσευχής, που αποκαλύπτει άμεση συνάφεια με τα προηγούμενα λόγια του προφήτη. Ό,τι εμπνέεται να εκφράσει ο προφήτης, το εκφράζει έχων προ οφθαλμών τους ασεβείς (Χαλδαίους) που θα πατάξει ο Κύριος, "διαπερνώντας με τας λόγχας του τα κεφάλια των στραταρχών", σύμφωνα με την αρχή του αντιπεπονηθότος (Lex Talionis) των αρχαίων λαών, διασφαλίζοντας τη σωτηρία του χριστού

του, δηλαδή του λαού Ισραήλ.

Η μετάφραση και μελέτη του ύμνου αυτού δίνει επίσης μια ευκαιρία στο μελετητή να εξακριβώσει τις διαφοροποιήσεις και την επεξεργασία που υπέστη σε μερικά σημεία το Μασοριτικό κείμενο σε σχέση με το κείμενο των Ο', αλλά και τις αποκλήσεις του Μασοριτικού από το αρχικό εβραϊκό (πρβλ. εδ. 9 και 14, 15). Είναι αξιοπαρατήρητο ότι το εβραϊκό κείμενο του Αββακούμ και σ' άλλα σημεία δε βρίσκεται σε αρμονία με τους Ο' και με το κείμενο των χειρογράφων της Νεκράς Θάλασσας (πρβλ. 1:12 -όπου το αρχικό εβραϊκό που σημαίνει "είσαι (Θεέ) αθάνατος", αλλάχτηκε από τους Μασορίτες στο "Δε θα πεθάνουμε"- με εδάφιο 4β)⁵.

Η απόδοση που ακολουθεί, στηρίζεται κυρίως στη μετάφραση των εβραϊολόγων καθηγητών από το εβραϊκό-μασοριτικό κείμενο, καθώς και στη μετάφραση των Ο'. Ωστόσο, σε μερικά σημεία ακολουθώ και άλλες σύγχρονες μεταφράσεις του εβραϊκού για πληρέστερη απόδοση.

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΑΒΒΑΚΟΥΜ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ

κατά Sigjonot (=θρήνος)

- 2 Γιαχβέ, τη φήμη σου άκουσα και φοβήθηκα.

Γιαχβέ, κατενόησα τα έργα σου και τρόμος με κατέλαβε.

Ζωογόνησε το έργο σου⁶ μέσα στο χρόνο.

Μέσα στο διάβα των καιρών αποκάλυψε το.

Στην ταραχή μέσα, θυμήσου να δείξεις έλεος.

ΘΕΟΦΑΝΙΑ

- 3 Ο Θεός έρχεται από Θαμαίν

Και ο Άγιος απ' το όρος Φαράν⁷

Σελά (Διάψαλμα)

Η μεγαλοπρέπειά του κάλυψε τους ουρανούς
Και η δόξα του γιόμισε τη γη.

- 4 Η λαμπρότητά του είναι σαν το ηλιόφως
ακτίνες λαμπερές εξέρχονται από τα χέρια του
όπου είναι κρυμμένη η δύναμή του

- 5 Μπροστά απ' αυτόν προπορεύεται ο λοιμός
και η πανούκλα ακολουθεί τα πόδια του.

6 Στέκεται και σείει τη γη
Επιβλέπει τα έθνη και αυτά σκιρτούν

Πανάρχαια όρη θρυμματίζονται
Σκύβουν οι λόφοι οι αιώνιοι
Από παλιά πορευόταν πάνω απ' αυτούς

7 Είδα τις σκηνές της Χουσαν⁸
να χαμηλώνουν
Τα σκηνώματα της Μαδιάμ
άρχισαν να ταράζονται.

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΓΙΑΧΒΕ

8 Μήπως κατά των ποταμών στρέφεται ο θυμός
σου ο Γιαχβέ,
μήπως κατά της θάλασσας είναι η σφοδρή οργή
σου;
Πάνω στους ίππους ανεβαίνεις
στην σωτήρια άμαξά σου.

9 Ξεγύμνωσες το τόξο σου,
με βέλη γέμισες τη φαρέτρα σου⁹
Σελά (διάψαλμα)
Με ποταμούς έσχισες τη γη

10 Μόλις σε είδαν τα βουνά κατατρόμαξαν
κατακλυσμός υδάτων επήλθε,
η άβυσσος ανύψωσε τη φωνή της¹⁰.

11 Ο ήλιος λησιμόνησε το δρόμο του
και η σελήνη λούφαξε στην κατοικία της¹¹.

Μπρος στο φως των βελών σου που σφυριάζουν
μπρος στη λάμψη της λόγχης σου που απαστρά-
πτει.

12 Πάνω στην οργή σου δρασκελίζεις τη γη
πάνω στο θυμό σου αλωνίζεις τα έθνη.

13 Βγήκες για τη σωτηρία του λαού σου
για τη λύτρωση του χριστού σου¹².
Συνέτριψες [την κεφαλή] τον οίκο των ασεβών
Αποκάλυψες μέχρι βράχου το θεμέλιο.

Σελά (διάψαλμα)

14 Με τις ίδιες τους τις λόγχες διατρύπησες τα κε-
φάλια τους
όταν όρμησαν οι αρχηγοί τους σα θύελλα να με δια-
σκορπίσουν¹³
με χαρά ήθελαν στο κρησφύγετό τους να με μεταφέ-
ρουν
έτοιμοι να με καταφάνε σε κρυψώνα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Στα πρόσφατα χρόνια κριτικοί, όπως ο B. Duham, ο Torrey κ.α. ερμήνευσαν τον όρο Kasdim (Χαλδαίοι) του κεφα-
λαίου 1:6 ως Kittim (Κύπριοι), υπαινισσόμενοι ότι οι λόγοι
του προφήτη είχαν εφαρμογή στον Μέγα Αλέξανδρο και τους
Έλληνες. Η άποψη βέβαια, είναι καθαρά υποθετική, χωρίς
χειρογραφική υποστήριξη. Ακόμα και το χειρόγραφο του
Αββακούμ της Νεκράς Θάλασσας του 1ου αιώνα π.Χ. έχει τη
λέξη Kasdim που σαφώς σημαίνει τους Χαλδαίους και όχι
τους Έλληνες.

2. Το μαργαριτάρι αυτό του μικρού τούτου βιβλίου -σημει-
ώνει ορθά σε σχόλιό της η Jerusalem Bible- ο άγιος Παύλος το
περιλαμβάνει στη διδασκαλία του για την πίστη Ρωμ. 1:17,
Γαλ. 3:11, Εβρ. 10:38. Το ίδιο χωρίο στάθηκε εφαλτήριο για το
μεγάλο μεταρρυθμιστή, το Λούθηρο.

3. Είναι αξιοσημείωτο ότι στο "υπόμνημα του βιβλίου του
Αββακούμ" που βρέθηκε στα χειρόγραφα του Κουμράν δεν υ-
πάρχει το 3ο κεφάλαιο του βιβλίου, όπου και η προσευχή, αλ-
λά αυτό μπορεί να οφείλεται σε άλλους λόγους και δε σημαί-
νει ότι ο ύμνος δεν είναι γνήσιος.

4. Σε μια ενδιαφέρουσα μελέτη του για τον ύμνο αυτό, ο
κορυφαίος W.F. Albright έδειξε ότι όλο το βιβλίο του Αββα-
κούμ είναι ενιαίο και ότι μπορεί να χρονολογηθεί στα τέλη
του 7ου αιώνα π.Χ. (για την ακρίβεια μεταξύ των 605-589
π.Χ.) W.F. Albright, The Psalm of Habakkum, στο Studies in
Old Testament Prophecy (1950), σελ.1-18.

5. Βλέπε και απόδοση του εδαφίου από τη Revised English
Bible.

6. Στο κείμενο των Ο', γίνεται εδώ λόγος για δύο ζώα (εν
μέσω δυο ζώων γνωστήση). Οι πατέρες της εκκλησίας διείδαν
εδώ προφητεία για τη γέννηση του Ιησού, αλλά πρόκειται περί
εσφαλμένης ερμηνείας των Ο'. πρβλ I. Γιαννακόπουλου, Οι 12
μικροί προφήται (1963), σελ. 261.

7. Θαιμάν = βόρεια περιοχή του Εδώμ. Φαράν = βουνό του
Εδώμ.

8. Η Χουσαν ή Κουσαν ήταν ένα αρχαίο όνομα για τη γη
Μαδιάμ νότια του Εδώμ και ανατολικά του κόλπου της 'Ακα-
μπα.

9. Το εβραϊκό είναι ασαφές: Το χωρίο έχει: "Μεθ' όρκου α-
νήγγειλες στις φυλές" ή "οι όρκοι των φυλών είναι ό,τι ειπώ-
θηκε". Πρόκειται για παραφθορά ή μεταφραστική παρανόη-
ση. Το σωστό πρέπει να είναι όπως αποδίδεται και υπάρχει έ-
τσι σε χειρόγραφα των Ο'. Το τόξο είναι σύμβολο δύναμης.

10. Το εβραϊκό προσθέτει (η άβυσσος) ανύψωσε τα χέρια
της, αλλά η γραφή είναι αμφίβολη.

11. Πολύ πιθανόν να έχουμε εδώ υπαινιγμό του Ιησού του
Ναυή 10:12-13.

12. Χριστός εδώ ο εκλεκτός, δηλαδή ο λαός Ισραήλ. Η Ο' έ-
χει Χριστούς, αλλά πρόκειται μάλλον για εννοιολογική-ερμη-
νευτική διασάφηση και όχι για κατά γράμμα μετάφραση.

13. Ομιλεί ο προφήτης ως εκπρόσωπος του λαού.

[Ο κ. Δημήτρης Τσινικόπουλος είναι δικηγόρος. Ασχολεί-
ται με την ποίηση και το δοκίμιο κι έχει δημοσιεύσει σειρά βι-
βλίων και σχετικών μελετών σε περιοδικά υψηλού κύρους].